

MITT BARNDOMSHEM – SKOGSDALA

Av Sven Johan Nilsson

Mitt barndomshem är en överklighet – en vision. Sådant som det var, när jag var fyra år, finns det inte längre. Såsom jag minns det nu, har det kanske aldrig funnits. Inte i varje detalj exakt, så som jag ser det nu framför mig. Bilder från olika tider flyta samman. Ur glömskan dyker det upp erinringar om ting och händelser, som varit en gång. Men när?

Upplövde andra den gemensamma verkligheten på samma sätt som jag? Vad var dröm och vad var objektiv verklighet i fyraåringens liv? Det är lika lönlöst att spörja om det, som att fråga om, vad som är sanning och vad som är dikt i en åldrings drömmar om vad som varit.

Hemmet var på den tiden, när intellektet höll på att vakna, för mig en hel värld full av märkvärdiga ting. För andra var det inte lika märkvärdigt. Det var varken rikt eller fattigt, en liten lantgård, som så många andra, som gav sin brukare bärgning men föga mer. Silver och guld fanns där inte. Men där fanns gröna skogar. Och där bodde mycket av sång och saga och tro på eviga värden i människornas hjärtan.

Verkligheten var en idyll i skogens famn. ”I Dala, - i Dalaskog, i Dala- i Dalaskog” sjöng ungdomarna, när de på Fars och Mors bröllop lekte danslekar på gårdsplanen. Den gamle timmermannen, som varit med och byggt det nya hemmet stod och log mot allt det fagra han såg och så sa han till Far: ”Det här stället ligger så vackert i dal och skog, så det borde kallas Dalaskog”.

Den ursprungliga pastoralen, som fått ge plats åt gården, hade av människorna, som nu bodde där under årens lopp med ivrig möda omskapats och förskönats och nya anläggningar hade kommit till.

Den långa boningslängan hade på båda långsidorna fått en hedersvakt av skyhöga pyramidpopplar, som gav stil och lyftning åt exteriören. De breda stentrapporna hade försetts med ljusa och luftigt murade barriärer, som öppnade en inbjudande famn mot de besökande. Vackert huggna kalkstensplattor erbjöd bekväma sittplatser längst upp på barriärerna och förträffliga rutschbanor utför för den, som inte ville sitta stilla.

Mitt på gårdsplanen hade planterats ett vårdträd – en vit björk – ett ovanligt träd i dessa trakter, men vackert i tidig vårgrönska. Kring björken fanns en lövrik berså av röda buskar och en ring av vitkalkade stenar.

Utfarts- och markvägar löpte runt en grön plan med enstaka träd och buskar. Dit ställde man på sommaren en soffa och ibland också bord och stolar, så att man kunde äta middag och dricka kaffe i det fria vid lämpligt väder. Vid midsommartid sträckte en stor jasminbuske sitt väldiga fång av blommor långt ut över ligusterhäcken, liksom för att låta den som passerade på vägen riktigt få tillfälle att inandas den starka men behagliga doften.

Genom prydliga grindar av barkade och fernissade ekgrenar på ömse sidor om huset kom man ut i den stora trädgården. Det var en sannskyldig Edens Lustgård, åtminstone för den som var så liten, att han ännu inte behövde lägga två strån i kors för att hålla det hela i ordning.

Där svängde en buxbomshäck i en vid båge runt östra gaveln. Höst och vår fick häcken sätta sin accent på doften, som slog emot en. Men på sommaren dränkte rosorna, som sträckte sig högt upp omkring fönstren och långt ut över häcken, allt i sin vällukt. De blommade rikligt hela sommaren och Mor samlade massor av rosenblad och torkade. Genom att lägga de torra bladen på den heta ugnen fick hon glädje av vällukten året om.

Längs söderväggen löpte en spaljé av paradisapel och päronträd.

Hela den stora trädgården var full av fruktträd av alla slag, sommar- och vinteräpplen, päron och körsbär och plommon. Akta dej, vad man kunde få ont i magen, om man åt för många av dem, när de var riktigt fullmogna!

En vid halvcirkel framför huset var reserverad för blomsterkullar och rabatter. Där prunkade – inramat i gräsmattans grönska – vårens, sommarens och höstens blommor i en oavlåtlig växling. Men blommorna fick aldrig tillräckligt utrymme. Liksom fruktträden bredde de ut sig överallt. De följde de slingrande gräskantade grusgångarna genom hela trädgården, runt den stora ovalen med krusbärs- och vinbärsbuskar förbi syrénerså och lusthus ända ner till bron, som över den lilla bågformiga bäcken ledde till köksväxt- och jordgubbsland på andra sidan.

Bron var av grova ekplankor och hade räcken och små grindar av samma typ som grindarna vid ingångarna till trädgården. De fyllde alltså en viss uppgift som romantiskt staffage. För vuxet folk hade bäcken eljest inte mycket av positivt intresse att erbjuda. Men för en liten parvel kunde det vara förströelse nog att hänga över räcket och se några spiggar eller grodyngel leka i vattnet, som sparsamt silade fram bland kabbaleka och andra vattenväxter, på ett ställe helt stoppat av en yvig grupp svärdsiljor.

Bäcken begränsade trädgården mot väster och söder. Mot öster hägnades idyllen av en hög hagtornshäck och en rad ståtliga granar. Bakom häcken löpte en markväg förbi vångar och beteshagar söderut mot stiglösa äventyr i storgodsens skogar och strövmarker, som var så vidsträckta att de aldrig blev helt utforskade. Dit fick jag ännu inte följa bröderna och deras kamrater. Jag fick i stället följa Mor tillbaka till gården från bron över bäcken och vi gick markvägen för att jag förvånad skulle få lyssna till insektssurret i de blommande honungsdoftande lindarna, som stod längs vägen. Det var inte måttligt vad det surrades.

Ja, det var mycket att vandra omkring och titta på och förvåna sig över, även om man höll sig inom en cirkel med föga mer än hundra meters radie.

Skogen, som på tre sidor omslöt gården, hade blivit park. Under de väldiga bokarnas kronor ledde gångar till utsiktspunkter med bänkar. Bänken och grässlätten på kullen nordost om gårdsbyggnaderna var ett uppskattat tillhåll. Där mötte infartsvägen med dess kastanjeallé, så där kunde man vänta på Far och Mor, när de varit borta. Där stod Farfars Farfars Far och Mor hand i hand i häradsdräkt, inhuggna i en rikt skulpterad kalkstenshäll, som en gång legat över deras grav på kyrkogården. Efter underliga öden hade den rests här under bokarna mot ett stort gråstensblock med en hedersvakt av höga vitkalkade stenar i en vid ring omkring. Här från bänken och grässlätten gavs det vida perspektiv inte endast utöver det böljande landskapet utan också bakåt i släkthistorien. Än så länge var dock figurerna på gravhällen för mig blott och bart "gubbar".

Texterna kunde ännu inte ge mig några visioner av hur "tidevarv försvinna" och "slakten följa slaktens gång". Det räckte på den tiden att ana innebörden av pilgrimspsalmsens begynnelseord - HÄRLIG ÄR JORDEN.

Nu stod sångkören och sjöng: "Du undersköna dal, o säg, vem lagt dig i min väg?" Det var en utmärkt kör och i den vackra sommarkvällen klingade sången känsligt och övertygande utöver blommor och grönska. Den romantiske diktaren hade väl inspirerats av en ännu skönare dal. Men både sångare och åhörare kände det nog som om texten och melodin passade precis in i miljön. Nog fanns det tillräckligt av verklighetsunderlag för romantiska känslor, för sång och hänförelse, så som hemmet var då, när Mor fyllde fyrtio år.

Det kom ofta gäster till gården från när och fjärran, släkt och vänner, herrskapsfolk och stadsbor, barn och vuxna. Alla tyckte där var så märkvärdigt och vackert. Gamla fröknar prisade svärmiskt all härligheten i entusiastiska utrop och stadsbarnen skrek av förtjusning inför djuren och våra enkla leksaker och allt som vi ansåg alldagligt.

Särskilt var hänryckningen stor i pingsttiden, när bokarna stod i sin ljusa lummiga grönska, alla fåglar sjöng och alla fruktträd blommade. Överallt var det putsat och pyntat och fint. Blomsterrabatterna prunkade. Hägg och hylle doftade. Vi hade grävt ner allt fjolårslöv i parken. "Vi", det var förstas mina äldre syskon. Jag var för liten för att vara med på riktigt. Jag sprang visserligen med överallt och tog ett handtag här och där, plockade ihop torra grenar och pinnar och trampade i lövet, som bars samman i stora flätade videkorgar. Men mest stod jag vid sidan och såg på och kände mig mindervärdig. Mina syskon var så duktiga.

Vilka underbara söndagsmorgnar, när daggen ännu låg kvar över gräsmattorna, solen sken, bina surrade och blommorna doftade. Det var som en saga att gå med Mor ut i trädgården. Där växte gossen i det gröna och flickan i det sköna. Det var blommor som hette så. Blommorna kunde vara förtrollade människor och människorna kunde vara blommor innerst inne. Där fanns kejsarkronor och riddarsporrar, studentnejlikor och löjtnantshjärtan, styvmorsviol och "gubbaskägg". Där fanns hanakammar, lammöron och lejongap. Allt gav näring åt fantasin. Nästan i varje blomkalk kunde det bo en saga, om det bara fanns någon som hade tid att berätta.

Mor berättade, Far ännu mer och Farmor visste mycket hon. Domherrens röda bröst var en legend. Far kunde så mycket fabler om alla möjliga sorters djur. I skogarna bortom sädesfält och klövervångar lufsade räven och kanske också varg och björn och andra större fabeldjur.

Farmor kunde berätta om hur man gått vargskall i socknen i hennes egen tid. Det var den siste vargen i trakten som sköts då. Sade hon – men vem kunde veta riktigt säkert.

Räven trodde jag mig själv ha sett, när han en tidig morgon stack iväg till skogs efter att ha ställt till med död och förskräckelse och förödelse och ett fruktansvärt kackel i hönshuset. Men det var inte sant. Visserligen hade hela familjen snabbt kommit på benen, även lilla jag, men det var bara Far, som hann se svanspetsen av räven, när den försvann i sädesfältet bakom den skymmande stengärdesgården.

Just åt det hållet, där räven försvann mot grannens skog i sydväst, rakt västerut från gavelfönstren sett, fanns något som kallades grottan. En gång i tiden hade där funnits ett i skogsbackens slänt nedgrävt uterum, där det i en rundel kring ett bord kunnat sitta ett stort sällskap på en gräsbeväxt ("slänt") terrass med skogens grönska runt omkring och över det hela. Det fanns ingen måtta på allt vad Far hade kunnat hitta på. Nu hölls där inte längre några saft- och kaffekalas. Bersåer och lusthus på närmare håll – i trädgården fanns det förresten också en mindre sk grotta – hade för länge sedan konkurrerat ut denna skogsgrotta. Men de vittrande vallarnas slänter erbjöd en utmärkt lekplats lite lagom vid sidan om gårdens spring och fläng. Där hade bröderna sina "ställen", gårdar med små hus och besådda fält, djur och redskap.

Nu kan vi inte stanna här och leka. Bröderna är inte här och jag får ingenting röra. Korna skulle kunna tappa hornen eller hästen bli halt och jag skulle få skulden. Vi hinner nog inte gå och se vad de har för sig i den lilla bäcken nordväst om gården, där det finns kräftor och blodiglar, men också en utmärkt modellera. Fast det hade varit kul att få visa hur de med uppkavlade byxor och skjortärmar letar kräftor under stenar och brinkar, hur de känslösa som fakirer låter iglarna suga sig fast i armar och ben, hur de gör hästar, kor, grisar och alla slags husdjur av lera. Kanske jag själv skulle kunna göra en tupp eller anka?

Nog skulle det också varit roligt att följa med på något av de vidsträckta strövtågen i skog och mark. Men det skulle ta många timmar och vem vet hur många slags djur och fåglar och fågelbon och märkvärdiga fjärlar, växter och stenar vi skulle träffa på då? Det skulle kunna bli en hel naturlära. Och Farfar skulle kanske bli trött.

Alla dessa spännande äventyr tillsammans med bröderna, liksom sysslandet med husdjuren och det dagliga arbetet på gården, hör förresten till största delen till en något senare tidpunkt, då det inte längre fanns någon fyraåring. Det får komma i ett senare kapitel, om något sådant någonsin blir skrivet?

Men det ropar från alla håll av röster och läten: "Gå inte ifrån mig! Gå inte ifrån mig!" Nej, de orden är mina egna. Bröderna ville ibland sticka iväg ensamma, därför att jag var för liten. Vad jag nu hör där utifrån: gnäggande, bölande, bråkande, skällande, kvittrande, kraxande från stall och ladugård, från park och trädgård, fält och vångar, skogar och fälader, det ropar: "Kom och bli hos oss!" Men det finns ju inte längre. Det är nästan så man vill gråta. Men en fyraåring får lära sig att disciplinera sina ansiktsmuskler, i synnerhet nu sedan han blivit Farfar. Att gråta vore att erkänna att man är oduglig, att man inte passar för denna världen.

Det är bäst att gå och gömma sig, där ingen ser en eller åtminstone att blunda, om man på nytt skall våga lyssna till alla röster, som finns kvar i minnets diskotek från den första stund örat började att lyssna. Om man kunde låta alla spela upp på en gång, skulle det bli en underlig men gripande symfoni. Alla dessa naturens röster – djurens, fåglarnas, insekternas, vindens, blandade med buller från mjölkflaskor, kobindslen, hästhovar, vagnar, maskiner och redskap - detta var en väsentlig del av fyraåringens värld av Farfars sparda fädernearv.

Vildgässens höga visa, när de med sin djärva längtans plog, drar mot norr i vårens tid, mot söder på hösten.

Stararna, som en vacker dag – en tidig vårmorgon, när det ännu ligger nattis på gårdsplanens vattenpussar – plötsligt har kommit tillbaka och sitter i pyramidpopplarnas högsta toppar. Vem kan glömma hur det låter, när de stämmer upp sin morgonkonsert just som den första solstrålen når dem över bokarnas kronor?

Lärkorna som jublande hänger över alla fält och ängar och drillar och drillar i solskenet hela dagen lång. Och alla dessa pipande, kvittrande och kvintilerande småfåglar, som infinner sig varje vår den ene efter den andre och tar i besittning sina bon i häckar, buskar och holkar.

Korna råmar i sommarkvällen långt borta i de daggvåta markerna.

Vad gör det om göken första gången ropar i söder? Han är en kärkommen gäst i alla fall, ty gökrop hör sommaren till.

Vad gör det att kråkan kraxar, skatan skrattar och ugglorna ropar "kläävitt"?

Allt ska ta slut. Mycket långt innan sommaren är förbi. Men minnet lever och lyfter och värmer.

Vandringen kring mitt barndomshem är slut.

Jag är gammal nu och lever i minnets blomstergård.

Sven Johan Nilsson

Kommentarer:

Sven Johan Nilsson var Hilda Svenssons bror. Den 1 april 1966 har han förärat sin storasyster Hilda ovanstående berättelse: "Mitt barndomshem – Skogsdala" på hennes 80-årsdag.

Vår Släktförening, som bildades 1986, har också antagit namnet Skogsdala och utgår från Sven Johans släktgren tillsammans med hans fyra äldre syskons släktgrenar: Hilda född 1886, Nils född 1891, Edvard född 1893 och Gustav född 1893 och Sven Johan född 1898..

Min Mormor Hilda har skriftligt vidarebefordrat berättelsen till mig, Elsa Karlsson 1968, och här återger jag den 2022-04-09.